

Det æstetiske perspektiv

'Æstetik' betyder på græsk sansning, fornemmelse, følelse og er oprindelig *erkendelse ved hjælp af iagttagelse*. Ordet har været brugt om den videnskab, der handler om kunsten, dens væsen, forhold til virkeligheden, skabelsesprocesser, kunstkriterier og kunstneriske genrer. Ofte bruger vi ordet æstetisk om noget smukt. Omvendt med 'uæstetisk'. Det er, hvad vi har med os i bagagen.

'Det æstetiske perspektiv' i relation til pædagogiske, psykologiske og organisatoriske udviklingsprocesser skal forstås anderledes. Det handler *ikke* om noget finkulturelt eller smukt, men om *erkendelse og kommunikation* med udgangspunkt i sansningens former og udtryk.

At bruge kunstneriske former er iscenesættelse af vores sanser og iscenesættelse af følelser. I poetiske ord, fortælling, dans/bevægelse, tegning, maling, skulptur, sang, musik og teater. Når vi arbejder æstetisk, har vi ikke på forhånd en bestemt teori om, hvad vi oplever. Vi ser, hører, lugter, mærker på vores krop, før vi sætter teoretiske briller på - hvis vi gør det.

Sansning kræver nærvær. For at noget kan 'tale til os' må vi være til stede. For at noget kan få betydning, må vi kunne *mærke* det. *Gå i dialog* med det.

Eksempel: vi producerer en tegning ud fra nogle følelser og fornemmelser. Ved at iagttage tegningen, ja selve handlingen *at tegne* bliver følelserne meget tydeligere. Jeg vidste ikke på forhånd, hvad tegningen skulle forestille, det vil sige, hvis den skulle udtrykke mine følelser: hvordan jeg havde det. Via tegningen og tegneprocessen mærker jeg hvordan jeg har det. Det udtrykker jeg og mærker så, og igen: udtrykker og mærker i en bevægelse frem og tilbage. Jo flere modaliteter vi tager i brug, jo mere kommer frem. F.eks. kan man sætte lyd på det man har tegnet, eller sætte lyd på mens man tegner. Man mærker glæde, angst, bekymring, vrede, sorg. Hvis klang og styrke træder frem. Jeg vidste, at der var noget vrede, men ikke hvor meget og ikke om den havde karakter af irritation, bitterhed, ærgrelse eller udadrettet og fremadrettet energi.

Men er det ikke underligt, som voksen at sætte sig til noget så barnligt som at tegne? Jo. Det er underligt. Med vældig fornuftigt. Som voksne har vi langt mere sprog end barnet, men det betyder ikke at vi altid er tættere på det betydningsfulde end barnet. Ofte tværtimod. Vi har lært at distancere os - blandt andet ved hjælp af sproget. Vi har endda aflært den evne, vi havde som barn til umiddelbart, kropsligt at udtrykke følelser, fornemmelser og behov. Selvfølgelig kan sproget også være en vej til erkendelse. Men ofte skal vi lægge det fra os eller vente med sprogliggørelsen.

Det særlige ved det æstetiske er altså dels den *ikke-sproglige* vej til at erkende verden. Dels *interaktionen* mellem personen og de ydre udtryk: tegningen, dansen, lyden, lerklumpen, dramatiseringen. Vores forhold til verden ses i stigende grad som dialogisk, også af naturvidenskab. Det æstetiske er mere end noget andet egnet til at belyse denne væren-i-live, væren-i-verden, som vi ikke bare kan styre og kontrollere. Det dialogiske angår såvel forholdet til sig selv, egne forestillinger, tanker og følelser som forholdet til andre, verden.

Det æstetiske søger at undgå den trivielle benævnelse af tingene, hvad enten den er dagligdags eller videnskabelig. Benævnelsen risikerer at skabe afstand og gøre færdig med,

snarere end skabe begyndelse og åbninger. For at få en chance for at forstå, må vi kunne give slip på eksisterende forståelseskasser og begreber.

Det særegne ved det æstetiske arbejde er, at idé, forestilling (fantasi) og form går op i en højere enhed. Det er kun ved at ændre på formen, udtrykket, at nye ideer kan fremkomme, f.eks. ved at bruge andre ord, vinkler, et andet rum, en anden tone, en anden sansemodalitet osv. Kunst er et eksperimentarium for sammenhængen mellem form og indhold, udtryk og betydning.

Det æstetiske er en leg med form, med nye former. Ofte former, der kan rumme modsætninger, mangfoldigheder. Det er måske et ideal, at alle går i takt, måske blot at alle kan mærke den fælles rytme og så har lov at improvisere. Måske vil vi noget fælles, men magter det ikke? Måske er vi ikke enige om, hvad vi tilsammen vil? Den enkelte og gruppen kan her-og-nu eksperimentere med forholdet til andre, til en fælles ramme.

Ved at skifte udtryksform, f.eks. gå fra det skrevne ord til at male 'det samme', opdages nyt. Det samme er ikke altid det samme. Skiftet i udtryksform bliver opdagelsen af noget anderledes.

Arbejdet med andre former giver mulighed for at formulere indsigter og kundskaber, der ikke kan udtrykkes i analytisk, teoretisk sprog. F.eks. sociale indsigter, tavs viden og intuitive indsigter.

Det æstetiske kan udtrykke det uudsigelige - f.eks. over for eksistentielle situationer (goddag, farvel, sygdom, død, vanskeligheder ved at mødes). Tabuer kan formuleres, gøres fælles. Alle kulturer har til alle tider brugt *ritualer* som en fælles, kendt form til at favne det eksistentielle. I ritualet *undersøger* vi ikke længere, vi forsøger derimod at *mærke*, at *være i* det som skal mærkes, udtrykkes, gøres offentligt. At formen er kendt reducerer angsten.

Igennem legen med indtryk og udtryk giver det æstetiske mulighed for *brud med vaner* - forstyrrelser af vante måder at se, føle og tænke på, for overraskelsen.

Igennem legen og sansningen får mennesket en mulighed for at slippe kontrollen og give sig hen. Slipper troen på, følelsen af at kunne og skulle styre. Og i stedet lade noget opstå ud fra samspillet med materialet. Ligesom en kunstner må opgive at bestemme over sit værk, men må kunne samarbejde med det. For at noget særligt kan opstå.

Det udtryk, der skabes i billeder, billedsprog, digt, fortælling, bevægelse, dans eller teater *huskes* ofte langt bedre end ord.

Det æstetiske rummer særlige erkendelses- og kommunikationsformer, som er grundlæggende for menneskets identitetsdannelse. En erkendelse igennem både følelse, intuition og sansning. Mening og sammenhæng i tilværelsen kan kun sikres ved den helhedsmæssige oplevelse i det æstetiske. Og verdens sansemæssige kompleksitet kan kun formuleres ved formgivning.

Det æstetiske arbejde giver adgang til at opleve og dele noget dybt menneskeligt, en berørthed, som spænder fra glæde til sorg. Rammer for noget personligt og noget fælles. Ofte under brug af ritualer, som skaber kontinuitet og fællesskab.

Skal man kunne noget særligt for at arbejde æstetisk? Ja og nej. Æstetisk udviklingsarbejde forudsætter ikke særlige kunstneriske talenter eller færdigheder, men det kræver lidt mod og stor opmærksomhed og intensitet.

Jeg ser det æstetiske som ét blandt mange kompetenceudviklingsredskaber. Som man kan gøre brug af i forskelligt omfang og tempo. Men man kan ikke komme udenom, at æstetikken er til stede i alle vore handlinger, bygninger, måder at indrette os på, selv måden vi stiller stolene på, ja endda hvordan vi sidder. Og at det har betydning, hvad enten lederen eller medarbejderen er bevidst om det eller ej.

Eksempel: en jobansøger vil bevidst som ubevidst få bogstavelig talt millioner af æstetiske indtryk før, under og efter en jobsamtale med dig. Hun får indtryk af bygningens form, farve, hvor rent og ryddeligt er der på gangene, tempoet hos de mennesker hun møder på vej hen til dig kontor, stemninger. Hvor stort er dit kontor, var døren åben eller lukket, hvad signalerer indretningen af dit kontor, hvor tæt sidder I til samtalen, foregår den ved et skrivebord fyldt med papirer eller afsides over en kop kaffe? Er kaffen velmagende eller noget massefabrikeret, som man mest drikker af vane og på grund af effekten snarere end som en ydelse? Af et krus, hvor designet tillades betydning, eller af et praktisk uøkologisk grim plastikkop? Hvad siger samtalen om stedet og om dig? Hektisk travlhed, søvndyssende træghed eller både dynamik og tid til eftertænksomme pauser? Klanger i din stemme og dine metaforer vil ud fra det æstetiske perspektiv ofte være vigtigere end selve ordene. Det er via disse kanaler at ansøgeren - bevidst eller ubevidst - får det dybeste indtryk af hvem du og afdelingen er.

Det æstetiske må altså ikke forstås som noget *fint*, noget luksuspræget, som vi - når vi får god tid det vil sige mest i fritiden - kan dyrke. Fordi vi så er mere *dannede*.

En æstetisk tilgang til verden er derimod dels en aktiv, undersøgende, eksperimenterende *erkendelsesform*. En måde at mærke verden på.

Og uanset om vi eksperimenterer eller ej er en æstetisk sans overhovedet at have *opmærksomhed på betydningen af* former, farver, symboler, lyde, rytmer, bevægelser, tempo.

Lad os prøve at relatere det æstetiske perspektiv (A) til det psykoanalytiske (P), det systemiske (S) og det eksistentielle (E).

Æ tror - som S - at betydningen kun kan forstås i sammenhænge. Æ vil - som P - i høj grad tillægge symboler, drømme og tilsyneladende *irrationelle* fænomener stor betydning. Æ tillægger - som E - kroppen meget stor betydning. Kroppen er ikke bare noget vi har, men noget vi *er*. Vi er ifølge Æ først og fremmest en krop. Sproget, tænkningen er blot én af vores tilgange til verden. Det vil E også typisk hævde. At der er nogle almentmenneskelige vilkår for vores væren i verden, som kommer før det sproglige, det historisk, samfundsmæssigt givne.

Den største forskel er nok, at S tillægger sprog og tænkning meget stor betydning. Hvis vi blot tænker eller taler anderledes om tingene er de allerede forandret. Verden afhænger af eller *er* slet og ret, hvordan vi omtaler den. Det er Æ grundlæggende uenig i. Det er en ikke bare urealistisk, men farlig intention om at ville forme, styre og kontrollere alt (via bevidstheden).

Jeg tror vi ikke, at en af disse retninger har Sandheden. Min erfaring er, at alle perspektiverne er nyttige - og nødvendige til at belyse organisatoriske forhold. Afhængig af opgaven og kundens - men også konsulentens - kultur, viden, mod og lyst er det altid et åbent spørgsmål, hvilke tilgange der giver mest mening at anvende. Selve tilgangen til organisationsudviklingsprocessen er en del af processen!